

A biztonság fogalmának átalakulása, a többdimenziós biztonság-fogalom Barry Buzan nyomán; a nemzetközi politikaelméleti irányzatok biztonságfelfogása

A biztonság tárgya:

Ha az államokat választjuk a vizsgálódás középpontjául, akkor a biztonság, a megóvás tárgya általában hármas:

- **az ország szuverenitása:** területi épségében, alkotmányos rendjének szilárdságában és sérthetetlenségében, a demokratikusan választott népképviselői által kitűzött programok zavartalanságában nyilvánul meg.
- **az állampolgárok élete:** az állampolgárok élete, testi integritása, szélesebb értelemben életfeltételeinek sérthetetlensége
- **a nemzeti értékek, nemzeti vagyon:** ezen belül a gazdaság, az infrastruktúra, a természeti környezet, a kulturális értékek, létfontosságú szolgáltatások (pl. víz, gáz, áram stb.) biztonsága.¹

A biztonság tartalma:

A biztonság meglétének vagy sérelmének leírására három megközelítés alkalmazható:

- **de facto biztonság:** a biztonság olyan fenyegetettség, kockázat nélküli állapot, amikor az elméleti biztonságot veszélyeztető tényezők aktivizálódása nem várható, tehát nincs szükség kivételes rendszabályok életbeléptetésére sem egyéni, sem csoportos, sem állami szinten.
- **tudati biztonság, a biztonság percepciója:** a társadalom, az emberek biztonságérzete, amely lehet reális, kifejezheti a valós állapotot, de lehet téves, manipulált, alul- vagy túlértékelt. Lehetnek olyan csoportok az országon belül, vagy éppen maga az ország kormányzata, amelyek a veszélyeket a saját érdekükben felnagyítják, sőt veszélyérzeteket keltenek, más esetekben pedig a veszélyek alábecsülésében lehetnek érdekeltek. A fenyegetettség érzetnek általában cselekvésre kell készítenie a politikát, akár a téves fenyegetésérzet eloszlatása, akár a szükséges garanciák, megtétele érdekében.

Példa: ha az európai polgárok biztonság-percepcióját vizsgáljuk, az Eurobarométer 2017-es jelentése szerint az európai polgárok a terrorizmust

¹ Deák Péter (szerk.): Biztonságpolitikai kézikönyv Osiris Kiadó 2007, 12-13.

(95%), a szervezett bűnözést (93%), a természeti és ember okozta katasztrófákat (89%), a kiberbűnözést (87%) és a schengeni külső határokat jelölték (86%) meg mint Európa biztonságát veszélyeztető tényezőket. Ugyanakkor nagy eltérés volt a tagállamok között az egyes fenyegetések megítélésében. Amíg a terrorizmust a válaszadók 86 százaléka tekintette fontos fenyegetésnek Svédországban, addig Cipruson 98 százaléka. Ugyanakkor a külső határok sebezhetőségét az észlelő válaszadók 72 százaléka, míg a magyar megkérdezettek 93, a bolgárok pedig 95 százaléka tartotta meghatározó fenyegetésnek.²

- **intézményes, jogi biztonság:** a biztonság külső és belső garanciáinak rendszerét, intézményeit jelenti, amelyek alkalmasak a veszélyek, fenyegetések elhárítására.³

Például állami szinten adottak a fegyveres, rendvédelmi, információszerző szervek, előrejelző rendszerek, infrastruktúra, tervezettség; vagy éppen nemzetközi szinten kollektív védelmi rendszerek (NATO), nemzetközi rendvédelmi szervek (Interpol, Europol).

A biztonság elemzésének szintjei:

A biztonsági elemzések alapvetően több szinten végezhetők, az egyes nemzetközi politikaelméleti iskolák, más-más elemzési szintet preferálnak:

- globális szint: a fennálló nemzetközi rendszer biztonságát, stabilitását és az azokat fenyegető tényezők vizsgálata (a strukturális realizmus preferált megközelítése);
- regionális szint: egy-egy régió, országcsoporthoz tartozó biztonsági környezetét helyezi a elemzés fókuszába ;
- lokális szint: jellemzően egy-egy állam biztonságát és az azt ért kihívásokat, fenyegetéseket veszi górcső alá (realizmus).

A többdimenziós biztonság-fogalom, a biztonság szektorális elmélete:

A biztonság szektorális elméletét a koppenhágai iskolához tartozó **Barry Buzan és szerzőtársai** 1983-ban megjelent „Emberek, államok és félelem: a nemzetbiztonság kérdése a nemzetközi kapcsolatokban” (*People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*) c. munkájukban vezették be a biztonság szektorális elméletét, jelentősen kiszélesítve ezzel az addig hagyományosan katonai biztonságként

² European Commission: Europeans' attitudes towards security Special Eurobarometer 464b 2017, 15-21.

³ Deák Péter (szerk.): Biztonságpolitikai kézikönyv Osiris Kiadó 2007,13.

értelmezett fogalmát: **katonai, gazdasági, politikai, társadalmi és környezeti biztonság**ot. Az egyes szektorok jelentését és a bennük felmerülő biztonsági kihívásokat az alábbi táblázat foglalja össze:

Biztonsági szektor	Kihívások
Katonai: a katonai támadó és védelmi erő kiépítése és fenntartása mind a belső mind a külső fegyveres fenyegetésekkel szemben. Az állam fő célja a területének (szárazföld, víz, légtér) és a lakosságának a védelme.	<ul style="list-style-type: none"> - a status quo-val elégedetlen államok - terrorszervezetek - szervezett bűnözői csoportok
Gazdasági: az állam nyersanyagokhoz, energiahordozókhoz való hozzájutásának biztosítottága, az adóssághelyzete, valutáris kiszolgáltatottsága, a nemzetközi recessziók átgyűrűzése, az állam költségvetési, növekedési, inflációs mutatóinak alakulása határozza meg.	<ul style="list-style-type: none"> - gazdasági válságok (helyi, regionális, globális) - energiafüggőség - gazdasági szankciók (bojkott, embargó)
Politikai: a védelem tárgyát elsősorban az állam szuverenitása jelenti, ennél fogva egyrészt az adott ország belső stabilitását, intézményeinek működőképességét, az állami funkciók zavartalan állításának képességét, másrészt konszolidált, fenyegetésektől mentes külkapcsolatait, nemzetközi pozícióját értjük a politikai biztonság fogalma alatt.	<ul style="list-style-type: none"> - más állam/államok befolyásszerző szándéka - szélsőséges politikai erők - a belső politikai konszenzus minimumának hiánya - az alapvető állami intézmények működő képtelensége
Társadalmi: a nyelv, a kultúra a nemzeti hagyományok értékek, a vallási-nemzeti identitás fenntarthatóságát jelenti. Az ország területén élő nemzetek, nemzetiségek, etnikumok, vallási felekezetekhez tartozók békés egymás mellett élését, a szociális békét.	<ul style="list-style-type: none"> - migráció, - nemzetiségi, etnikai, vallási ellenségeskedés - kiugró szociális különbségek
Környezeti: az adott ország földrajzi, vízrajzi helyzete, éghajlata, földrengés-veszélyeztettsége, a környezetet veszélyeztető emberi magatartások határozzák meg.	<ul style="list-style-type: none"> - áradások, szökőárak - földrengések - vulkánkitörések - éghajlatváltozás - vízhiány

Saját szerkesztésű táblázat Deák Péter (szerk.): Biztonságpolitikai kézikönyv Osiris Kiadó 2007, 14-17. alapján

Buzanék ugyan nem említik, de további legalább két biztonsági dimenziót meg kell különböztetnünk: **a humán-** és a **kiberbiztonságot**.

Humán biztonság: – amely szorosan kapcsolódik a társadalmi biztonság fogalmához – esetében a biztonság alanya már nem az állam, hanem az ember, az egyén. A koncepció alapjait az ENSZ Fejlesztési Programjának az 1994-es Humán Fejlődés Jelentése rakta le. Az egyén, az individuum védelmét (élet, testi integritás, emberi méltóság), az emberhez méltó környezet és életminőség alapvető feltételeinek biztosítottóságát jelenti.	<ul style="list-style-type: none">- járványok- éhezés- vízhiány- környezetszennyezés- munkanélküliség,- kábítószeres,- bűnözés,- szabadságjogok tömeges megértése
Kiberbiztonság: mindazoknak az eszközöknek, politikáknak, biztonsági koncepcióknak, tevékenységeknek az összessége, amelyek arra irányulnak, hogy megvédjék a számítógépes környezetet, az ezt használó szervezetek és felhasználók eszközeit, rendszereit.	<ul style="list-style-type: none">- kiberhadviselés, állami támogatású kibertámadások- kiberbűncselekmények (hacker-támadások pl. magánszemélyek közösségi profiljai, email-fiókja ellen)- kiberfegyverek terjedése

Saját szerkesztésű táblázat Péczeli Anna: A humán biztonság elmélete és gyakorlata, Kanada és Japán példáján Grotius.hu 2011 2-3.

http://www.grotius.hu/doc/pub/ESLRKT/2011_243_peczeli_anna_a_human-biztonsag_elmelete_es-gyakorlata.pdf (2019.01.15.) és Kovács László: *Kiberbiztonság és -stratégia* Dialóg campus, Budapest2018 17-21. alapján

A biztonság egyes szektorai természetesen egymástól nem elszigetelve léteznek, hanem egymással igen szoros kölcsönhatásban.

A szektorális biztonság kialakulásának okai, körülményei

Az 1970-es évektől kezdődően – főleg a neoliberális institucionalizmus és a neorealizmus részéről – fokozatosan merült fel az igény a biztonság fogalmának átgondolására, kiszélesítésére. **Az 1973-as első és 1979-es második olajválság rávilágított a gazdasági folyamatok fontosságára a világpolitikában**, és felmerült az igény a gazdasági kérdések a „high politics” körébe emelésére. Egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy a biztonság fogalmát nem lehet leszűkíteni pusztán a katonai dimenzióra.

A hidegháború vége és a globalizáció egyre erősödő folyamata pedig csak tovább erősítette a biztonság fogalma átalakításának szükségességét. Egyrészt a globalizáció felerősödésével és az ún. nem állami szereplők elszaporodásával az államközpontú vesztfáliai nemzetközi rendszer átalakulása vette kezdetét, másrészt a hidegháború és a kétpólusú nemzetközi biztonsági architektúra végével a könnyen azonosítható ellenség,

a statikus nemzetállam mellett új típusú biztonsági fenyegetések jelentek meg (pl. nemzetközi terrorizmus, tömegpusztító fegyverek proliferációja, migráció, klímaváltozás).

A **Koppenhágai Iskola** a nemzetközi viszonyok elméletén, illetve a biztonsági tanulmányokon belül kialakult csoportosulás, amely a Koppenhágai Békekutató Intézettről és az ott dolgozó, a megközelítést magáénak valló akadémikusokról kapta az elnevezését. A Koppenhágai Iskola egyrészt a biztonság értelmezésének kiszélesítésével, átalakításával, valamint a biztonságiasítás fogalmának bevezetésével vált ismertté. Fő képviselői: Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde.

A nemzetközi politikaelméleti irányzatok biztonságfelfogása

Elmélet	Biztonságfelfogás
Realizmus	<p>Az államközpontú realista megközelítés az államoktól származó, alapvetően katonai jellegű fenyegetésekre koncentrál. Központi fogalma az állami önsegély (self help), amely a nemzetközi rendszer anarchikus jellegéből fakad. Ebben az államoknak maguknak kell szavatolniuk biztonságukat egy államok feletti globális entitás hiányában.</p> <p>A biztonság, illetve a védelem tárgya is alapvetően az államhoz kapcsolódik: az állam területe, népessége, szuverenitása, nemzeti értékek, nemzeti vagyon. Másik centrális fogalom a biztonsági dilemma, mi szerint az államok alapvetően hatalmuk növelése és fegyverkezés útján igyekeznek a biztonságukat növelni, ez más államokban a fenyegetés érzetét kelti, amelyre jellemzően a védelmi kiadások növelésével és fegyverkezéssel reagálnak, egy fegyverkezési spirál veszi tehát kezdetét. A dilemma lényege tehát, ha nem fegyverkezik, nem érzi szavatolva biztonságát, ha pedig fegyverkezik, ezzel növeli a fegyveres konfliktusok kirobbanását.</p> <p>A territorialitás elvére és a hatalomközpontúságra építő megközelítés a fegyveres konfliktusokat, háborúkat a nemzetközi politika természetes és egyben kiküszöbölhetetlen elemének tekinti.</p>
	<p>A liberalizmus egyik fő képviselője, Woodrow Wilson szerint a fegyverkezési versenyt és a titkos diplomáciát száműzni kell a nemzetközi politikából a tartós béke érdekében.</p>

<p>Liberalizmus</p>	<p>A liberálisok által favorizált kollektív biztonság eszméje (amely eredetileg a nemzetközi jogász, Emmerich de Vattel nevéhez fűződik- 18. század) értelmében az államok egy tartós szövetségre lépő csoportjának minden tagja vállalja, hogy a szövetségen belül nem alkalmaz fegyveres erőszakot, illetve hogy a szövetséget vagy annak valamely tagját érő agresszióval szemben azonnal, fegyveres segítségnyújtás révén fellép.</p> <p>Immanuel Kant nevéhez fűződik a demokratikus béke koncepciója, miszerint a béke ugyan nem természetes állapot, de megteremthető, mégpedig a demokratikus berendezkedésű államok elterjedése révén, amelyek egymás között szinte soha nem lépnek háborúra, kapcsolataikat a kereskedelem és az ebből fakadó kölcsönös előnyök megóvása jellemzi.</p>
<p>Neorealizmus</p>	<p>Az offenzív neorealisták – hasonlóan a realistákhoz – szintén anarchikusnak látják a nemzetközi rendszert és elkerülhetetlennek tartják az államok közötti konfliktusokat, ugyanakkor az államok helyett a nemzetközi rendszert és annak jellemzőit helyezik a vizsgálódásuk középpontjába. A fegyveres konfliktusok nem csak az államok hatalmi politikájából eredeztethetők, hanem a nemzetközi rendszer struktúrájából is.</p> <p>A defenzív neorealizmus – hasonlóan a neoliberalizmushoz – a háborúk elkerülését lehetségesnek tartja és útját a nemzetközi együttműködésekben látja.</p> <p>A gazdasági realizmus a hagyományos katonai fenyegetések mellett a gazdasági kérdéseknek és a gazdasági biztonságának a fontosságára is figyelmeztet.</p>
<p>Neoliberalizmus</p>	<p>A nemzetközi béke és biztonság szavatolásának módja az államok tartós és intézményesített együttműködése, eszközei pedig a nemzetközi intézmények vagy más néven nemzetközi rezsimek (pl. nemzetközi szervezetek, nemzetközi konferenciák, nemzetközi bírói fórumok, a nemzetközi jog szabályai).</p> <p>Az államok tartós együttműködése nemcsak lehetséges, de szükségszerű is a globalizáció okozta kölcsönös függőség (interdependencia) okán.</p> <p>Egyes neoliberális szerzőknél megjelenik a tartós békét biztosító világkormány koncepciója.</p> <p>Beemelnek a biztonsági kérdések elemzésébe olyan területeket is mint a gazdaság és a környezet.</p>
	<p>A kritikai megközelítés kiindulópontja, hogy a természeti világ objektíve adott tényeivel (pl. keleten kel fel a nap) szemben a társadalmi világ tényei (pl a nemzetközi</p>

(Szociál)Konstruktivizmus	rendszer jellemzői, az államok magatartás) nem objektíve adottak , hanem a társadalom által konstruáltak, ezért azok jelentése, tartalma változhat => konstruktivizmus. A biztonság jelentésértartalma is változó tényező, lényegében az válhat biztonsági kérdéssé, amelyet a társadalomban zajló diskurzus eredményeképpen annak nyilvánítanak. => biztonságiasítás.
----------------------------------	---

Saját szerkesztésű táblázat Deák Péter (szerk.): Biztonságpolitikai kézikönyv Osiris Kiadó 2007, 24-37. alapján

Ellenőrző kérdések:

1. Milyen szektorait/dimenzióit különböztethetjük meg a biztonságnak?
2. Milyen elemzési szintjei vannak a biztonságnak?
3. Kinek a nevéhez köthető a biztonság szektorális elméletének kidolgozása?
4. Milyen okokra vezethető vissza a biztonság fogalmának átalakulása?
5. Mit értünk katonai biztonság alatt, milyen katonai fenyegetésekről beszélhetünk?
6. Mit értünk a politikai biztonság szektora alatt és milyen kihívások merülnek itt fel?
7. Mi a gazdasági biztonság és mik a veszélyeztető tényezői?
8. Mit értünk társadalmi és humán biztonság alatt?
9. Mi a környezeti és kiberbiztonság?
10. Jellemezze az egyes nemzetközi politikaelméleti irányzatok biztonságfelfogását!

Ajánlott irodalom, források:

Barry Buzan a biztonsági szektorokról:

<https://www.youtube.com/watch?v=dqdzRjSlz34&list=PLN2PimjeS4zwa7NO46mSX3VLzFSvPqkF2>

Barry Buzan: Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations *Journal of Peace Research*, Vol. 21, No. 2, Special Issue on Alternative Defense (Jun., 1984), 109-125.

Rada Péter: Átalakuló biztonsági kihívások. A biztonság dimenziói In: Rada Péter (szerk.): *Új világrend? Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban* Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület Ifjú Közgazdászok Közhasznú Egyesülete 2007. 53-73.
http://www.grotius.hu/cikk/Grotius_konyvtar_1_szam_Uj_vilagrend.pdf

Tálás Péter: Széljegyzet a biztonság szubjektív percepciójának veszélyeiről II. *Nemzet és Biztonság* 2009. június 29-38.

http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/talas_peter-szeljegyzet_a_biztonsag_szubjektiv_percepciojanak_veszelyeir_1_ii_.pdf

Tálas Péter Objektív biztonság és szubjektív biztonsági percepcióról szóló előadása a XVIII. Euroatlanti Nyári Egyetemen https://www.youtube.com/watch?v=Fbk_YxvEjjo

Ürmösi Károly: A biztonság, a biztonság fogalma *Hadtudományi Szemle* 2013. 6. évfolyam 4. szám 147-157. http://archiv.uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2013/2013_4/2013_4_alt_urmosi.pdf

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014 azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE